

A halottak állapota és a halál hatalmából való szabadítás ígérete

Bevezetés

Az embert sokszor csak a halállal való találkozás - a saját halálközeli állapota, vagy a hozzá közel állók halála - döbbsenti rá az élet és az ismétелhetetlen egyedi személyiség csodájára és értékére. A halál titka sok vallástalan embert is foglalkoztat, és az Isten-kérdéssel is leginkább innen kiindulva válnak megszólíthatóvá.

Néhány irodalmi példa arra vonatkozóan, hogy a halállal szembesülve mennyire felkavarja az embert a halál mibenlétének kérdése, az élet és az egyéniség rejtélye:

Gilgames-eposz

(részlet, i. e. 2000 körül)

„Felelj hát te titkok tudója, Um-napisti, szólj a halálról! [...]

A tökéletes Um-napisti, eképpen szólott a halálról:

Még alighogy világra jöttek, s már el is kell menniük innen...

Veszél magadnak feleséget?

Megosztozol testvéreddel? Kötésteket cserépre vésed?

Mire mindez? Mi tart örökké? Ház? Egyesség? Jelek? Kötések?

Tudod: mindez nagyon mulandó! Sírtábláid is elenyésznek!

Ember-e még mondd a halott is? Ugye hogy nem? Ő már nem ember!

Alvóhoz hasonlít, de mégsem! Aki meghalt, nem álmodik, már!

Szoborhoz hasonlít, de mégsem! Holt kő az, de nem is volt élő!

A halál mindenhez hasonlít, de nem azonos semmivel sem!”

Kosztolányi Dezső:

Halotti beszéd

(részletek)

„Látjátok feleim, egyszerre meghalt
és itt hagyott minket magunkra. Megcsalt.
Ismertük őt. Nem volt nagy és kiváló,
csak szív, a mi szívünkhöz közel álló.

De nincs már.

Akár a föld.

Jaj, összedőlt
a kincstár.

Okuljatok mindannyian e példán.

Ilyen az ember. Egyedüli példány.

Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő egyforma két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.

Nézzétek e főt, ez összeomló,
kedves szemet. Nézzétek, itt e kéz,
mely a kimondhatatlan ködbe vész
kővé meredve,

mint egy ereklye,

s rá ékírással van karcolva ritka,
egyetlen életének ősi titka.

Akárki is volt ő, de fény, de hó volt.

Mindenki tudta és hirdette: ő volt.

Ahogy szerette ezt vagy azt az ételt,
s szólt ajka, melyet mostan lepecsételt
a csönd, s ahogy zengett fülünkbe hangja,
mint vízbe süllyedt templomok harangja
a mélybe lenn, s ahogy azt mondta nemrég:

»Édes fiacskám, egy kis sajtot ennék«,

vagy bort ivott és boldogan meredt a

kezében égő, olcsó cigaretta

füstjére, és futott, telefonált,

és szötte álmát, mint színes fonált:

homlokán feltündökölt a jegy,

hogy milliók közt az egyetlenegy.

Keresheted őt, nem leled, hiába,

se itt, se Fokföldön, se Ázsiában,

a múltban sem, és a gazdag jövőben

akárki megszülethet már, csak ő nem.
Többé soha
nem gyúl ki halvány-furcsa mosolya.
Szegény a forgandó, tündér szerencse,
hogy e csodát újólág megteremtse.”

Szabó Lőrinc:
Csak az imént
(részlet)

„Be gyors nap volt! Másnak is ily gyors?
Vagy csak enyém e különös sors?
Öregszem és fáradt vagyok.
Kezd fanyar lenni, ami édes,
az idő szép lassan kivégez
s nemsoká mindent itthagyok.
És ez a legfurcsább: a semmi,
hogy lehet többé sohse lenni -
ez a legérthetlenebb:
végső lakójául agyamnak
a nagy csodálkozás marad csak,
hogy voltam és hogy nem leszek.”

Az idézett sorok tanúsítják, mennyire gyötrelmes az ember számára a halál ténye és titka. A halál mibenlétéről és a halállal szembeni reménységről szóló eredeti keresztény tanítás, a Biblia tanítása viszont alig ismert. Ez még a hitvalló keresztények körében is jellemző. Rendszerint a Szentírást jobban ismerőknek is csak töredékes fogalmaik vannak arról, mit mond a Biblia pontosan erről a kérdéstről. Az alábbiak rendszeres összefoglalást tárnak elénk a szóban forgó témakör, illetve a rá vonatkozó bibliai tanítás egészéről.

Az ember halandó volta

„Te visszatéríted a halandót a porba, és ezt mondd: térjetek vissza embernek fiai!... A mi esztendeinknek napjai hetven esztendő, vagy ha feljebb, nyolcvan esztendő, és nagyobb részük nyomorúság és fáradtság, amely gyorsan tovatűnik, mintha repülnék.” (Zsolt 90,3-10)

„Jelentsd meg, Uram, az én végemet és napjaim mértékét, mennyi az? Hadd tudjam meg, milyen múlandó vagyok. Ímé tenyérnyivé tetted napjaimat, és az én életem teelötted, mint a semmi. Bizony merő hiábavalóság minden ember, akárhogyan áll is! Bizony árnyékként jár az ember, bizony hiába szorgalmatoskodik, rakásra gyűjt, de nem tudja, ki takarítja be azokat.” (Zsolt 39,5-7)

„[Az emberek] sárházak lakói, akiknek fundamentumuk a porban van, és könnyebben szétnyomhatóak a molynál. Reggeltől estig gyötrődnek, és anélkül, hogy észrevennék, elvesznek örökre. Ha kiszakítatják belőlük sátoruk kötele, nem hálnak-e meg, éspedig bölcsesség nélkül?” (Jób 4,19-21)

„Vette az Úristen az embert, és helyezte őt az Éden kertbe, hogy művelje és őrizze azt. És parancsolta az Úristen az embernek, mondván: A kert minden fájáról bátran egyél, de a jó és gonosz tudásának fájáról, arról ne egyél, mert amely napon eszel arról, bizony meghalsz... Visszatérsz a földbe, mert abból vétettél, mert por vagy te és ismét porrá leszel.” (1Móz 2,15-17; 3,19)

„Amiképpen egy ember által jött be a világra a bűn, és a bűn által a halál, és akképpen a halál minden emberre elhatott, mivelhogy mindenenk vétkeztek.” (Rm 5,12)

„A bűn zsoldja a halál, Isten kegyelmi ajándéka pedig örök élet a mi Urunk Krisztus Jézus által.” (Rm 6,23)

„Titeket is megelevenített, akik holtak voltatok a ti vétkeitek és bűneitek miatt.” (Eféz 2,1)

A halál nem a természet rendje, örök törvénye. Nem Isten teremtette így a világot. A halál a bűn nyomán jött be Földünkre, egyrészt az önzés természetes következményeként, másrészt pedig büntetéseként, mert a Teremtő csak korlátozott mértékben adhat jogot az élethez a bűnnel fertőzött

teremtményeknek. Nem pusztán az őszülők bűne miatt törvény a halál minden élő számára, hanem mindannyiunk személyes vétkei miatt. A halál minden egyes embert sújtó ténye bizonyítja, hogy minden ember vétkes az egyetemes erkölcsi törvény megszegésében. A Szentírás tanítása szerint a bűn miatt minden ember a halál állapotában, a halál törvénye alatt van, még akkor is, ha jelenleg még az élők közé tartozik.

Egyes mai teológusok azt vallják, hogy Isten eleve halandónak, törékenynek teremtette az embert, ezért az ember mindenképpen megváltásra szoruló lény volt. Ez a merőben spekulatív elmélet abszolút ellentétes a Szentírás tanúságtételével, s arra alkalmas, hogy összezavarja a megváltás evangéliumáról szóló világos, logikus bibliai tanítást.

Mit tanít a Szentírás a halhatatlanságról?

„Amit a maga idejében megmutat ama boldog és egyedül hatalmas, a királyok Királya és az uraknak Ura, akié egyedül a halhatatlanság, aki hozzáférhetetlen világosságban lakozik, akit az emberek közül senki nem látott, sem nem láthat, akinek tisztesség és örökkévaló hatalom.” (1Tim 6,15-16)

„Amiként az Atyának élete van önmagában, akként adta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában.” (Jn 5,26)

„[Isten] megfizet mindenkinek az ő cselekedete szerint: azoknak, akik a jó cselekedetben való állhatatossággal dicsőséget, tisztességet és halhatatlanságot keresnek, örök élettel.” (Rm 2,6-7)

„Akik méltókká tétetnek, hogy ama világot és a halálból való feltámadást elvegyék... meg sem halhatnak többé, mert hasonlók az angyalokhoz, és az Isten fiai, mivelhogy a feltámadás fiai.” (Lk 20,35-36)

„Mert szükség, hogy ez a romlandó test romolhatatlanságot öltson magára, és e halandó test halhatatlanságot öltson magára. Mikor ez a romlandó test romolhatatlanságba öltözik, és e halandó halhatatlanságba öltözik, akkor beteljesül az az ige, mely meg van írva: Elnyeletett a halál diadalra. Halál, hol a te fullánkod? Pokol? Hol a te diadalmad? A halál fullánkja pedig a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. De hála az Istennek, aki a diadalmat adja nekünk a mi

Urunk Jézus Krisztus által.” (1Kor 15,53-57)

Egyedül a mindeneket teremtő Isten halhatatlan a szó abszolút értelemben. Ez mindhárom isteni személyre vonatkozik. Jézusnak is „élete van önmagában” (Jn 5,26), ezért „örök, tökéletes Fiú”-nak is neveztetik (Zsid 7,28). A Szentlélek pedig maga az életadó, az isteni élet közvetítője lelki és fizikai értelemben, egyaránt (lásd Ezék 37. fejj.). Isten az élet forrása teremtményei számára. Valamennyiüket életre teremtette, nem halálra. Ő a megtestesült szeretet, felelősséget érez teremtményeiért, boldoggá akarja tenni kezének alkotásait. Örök életet akar adni mindannyiunknak. Az ehhez való jogot és lehetőséget azonban csak akkor adhatja meg, ha összhangban élünk és maradunk a szeretet egyetemes erkölcsi törvényével, amely az élet és a boldogság feltétele minden teremtett lény számára. Az igazság és a szeretet Istene nem adhat örök életet a bűn szaporítására, szenvedés okozására, pusztításra.

Isten angyalainak örök életük van, mivelhogy visszautasították, a bűn Szerzőjét, aki a bűn lázadásához való csatlakozásra kísértette őket. Az embernek is örök élete lenne, ha helytállt volna az erkölcsi próbatételben. Isten félreérthetetlenül kinyilatkoztatta az első emberpárnak, hogy ha áthágyják a törvényt, azonnal a halál hatalma alá kerülnek. A tragédia mégis bekövetkezett. A bűneset nyomán az utódok a bűnre való hajlammal születnek, és mintegy törvényszerűen a bűn útjára lépnek. Ezért az emberek közül csak azok nyerhetik el a halhatatlanságot, akik Isten megváltó kegyelme által újjászületnek, megszentelődnek, akiket ennek nyomán Isten felmenthet az utolsó ítéletben, és odaítélheti nekik az „igazság koronáját”, avagy az „élet koronáját” (2Tim 4,7-8; Jel 2,10). Ennek nyomán testileg is újjáteremtetnek Jézus visszajövelekor. A megváltási terv történelmi művének az lesz e végső győzelme, hogy a megváltott emberek is hasonlóvá válnak Isten angyalaihoz.

A Szentírás félreérthetetlenül mondja, hogy az újjáteremtett földön nem lesz többé halál az ember számára sem, és a természet világában sem, amelyet Isten szintén újjáteremt. „Isten eltöröl minden könnyet szemükről, a halál nem lesz többé, sem gyász, sem kiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak.” (Jel 21,4) „Maga a teremtett világ is megszabadul a romlandóság rabságától Isten fiai dicsőségének szabadságára.” (Rm 8,21)

Honnét származik az az eszme, hogy az emberi lélek eleve, természettől fogva halhatatlan?

„Az emberek fiainak vége hasonló az oktalan állat végéhez, és egyenlő végük van azoknak, amint meghal az egyik, úgy meghal a másik is, ugyanazon egy lélek (ruach, a személytelen élet lehelete, amelyet az életadó Szentlélek közvetít minden embernek) van mindegyikben. Az embernek nagyobb méltósága nincs az oktalan állatoknál, mert minden hiábavalóság. Mindegyik ugyanazon egy helyre megy, mindegyik a porból való, és mindegyik porrá lesz. Kicsoda vette észébe az ember lelkét, hogy felmegy-e, és az oktalan állat lelkét, hogy a föld alá megy-e?” (Préd 3,19-21)

„A kígyó pedig ravaszabb volt minden mezei vadnál, melyet az Úr Isten teremtett, és mondta az asszonynak: Csakugyan azt mondta az Isten, hogy a kertnek egy fájáról se egyetek? Mondta az asszony a kígyónak: A kert fájának gyümölcséből ehetünk, de annak a fának a gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt mondta az Isten, abból ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok. Mondta a kígyó az asszonynak: Bizony nem haltok meg. Hanem tudja az Isten, hogy amely napon esztek abból, megnyilatkoznak szemeitek, és olyanok lesztek, mint az Isten, jónak és rossznak tudói.” (1Móz 3,1-5)

A kígyó Sátán médiuma, közvetítő eszköze volt. Valójában Sátán szólt rajta keresztül. Az Édenben még nem az a visszataszító állat volt, mint amilyenek ma ismerjük. A „ravaszabb”-nak fordított eredeti héber szó jelentése: „okosabb”. A kígyó eredetileg bizonyára a „legintelligensebb”, legmagasabb rendű, központi idegrendszerrel rendelkező állat volt, ezért választotta eszközzül az ellenség. Isten a bűneset után megváltoztatta az alakját: olyanná formálta, hogy példázza a bűn utálatos, visszataszító természetét. (1Móz 3,14)

A kígyótól, azaz Sátántól származik az Írás szerint az a hazugság, hogy az ember nem hal meg ténylegesen a halálban, hanem mintegy „megistenül”. „Hazug ő, és a hazugság atyja” - jellemezte őt Jézus földi életében (Jn 8,44).

„A halhatatlanságot, amit Isten az engedelmesség feltételével ígért, a törvényszegő ember eljátszotta. Ádám nem örökíthette át utódaira azt, ami neki sem volt. Az elbukott ember számára semmi remény nem lett volna, ha Isten - Fia odaáldozásával - nem tette volna elérhetővé a halhatatlanságot. Csak a

nagy csaló ígérte Ádámnak, hogy az engedetlenség nyomán élet fakad. A kígyó kijelentése, amit Évának az Édenben tett - »bizony nem haltok meg« - volt az első állítás a lélek halhatatlanságáról. Ezt a kijelentést, amely kizárólag Sátán tekintélyén alapszik, visszhangozzák a keresztény világ szószékeiről... Isten ítéletét - »amely lélek vétkezik, annak kell meghalnia« (Ezék 18,20) - teljesen átértelmezik, ellenkező értelművé fordítják át: amely lélek vétkezik, nem fog meghalni, hanem örökké él. Lehetetlen nem csodálkoznunk azon a furcsa elvakultságon, amely az embert hiszékennyé teszi Sátán állításai iránt, és hitetlenné Isten kijelentéseivel szemben. Péter apostol pünkösdi prédikációjában a következőket mondta Dávidról: »Meghalt és eltemettetett, sírja e mai napig nálunk van. [...] Dávid nem ment fel a mennyországba« (Ap csel 2,29-34) Az a tény, hogy Dávid a sírban marad a feltámadásig, bizonyítja, hogy az igazak nem jutnak a mennybe a haláluk után... Pál ezt írja: »Ha a halottak fel nem támadnak, a Krisztus sem támadott fel. Ha pedig Krisztus fel nem támadott, hiábavaló a ti hitetek, még bűneitekben vagytok. Akik Krisztusban elaludtak, azok is elvesztek tehát.« (1Kor 15,16-18) Ha az igazak négyezer éven át egyenesen a mennybe jutottak volna haláluk után, akkor hogyan mondhatná Pál, hogy ha nincs feltámadás, akkor »akik Krisztusban elaludtak, azok is elvesztek«?» (Ellen G. White: A nagy küzdelem/Korszakok nyomában; 473-475., 486.)

A XX. században számos keresztény teológus elismerte - legalábbis tudományos, elméleti szinten -, hogy a lélek természetes halhatatlansága, azaz a test-lélek dualizmusának (kettősségének és szétválaszthatóságának) az eszméje - amely szerint az alacsonyabb rendű, halandó test porrá lesz a halálban, a magasabb rendű, halhatatlan lélek pedig tovább él Istennél az üdvösségben vagy a „kárhozatban” - nem biblikus tanítás. Rámutattak arra, hogy az ókori görög filozófia közvetítésével, a platonizmus és még inkább az újplatonizmus révén került be a lélek természetes halhatatlanságának tana a kereszténységbe.

Az ókori pogány vallások is szinte mind vallották a lélek természetes halhatatlanságát. Izráel egyedül állt azzal az álláspontjával, hogy elutasított mindenféle halottkultuszt, a halált a bűn büntetésének tekintette, amelyből csak Isten kegyelme által, csak a halált okozó bűntől való elszakadás nyomán, a feltámadás által lehetséges a szabadulás az idők végén.

Az őskeresztények még ugyanígy gondolkodtak a halálról. Az úgynevezett Nagy

Constantinus-i fordulat nyomán azonban a kereszténység meggyengült. Császári igényre, a császári akaratnak engedve mintegy szövetségre lépett a pogány filozófiai és vallási eszmékkel. A lélek halhatatlanságának tana ekkor „szivárgott át” a kereszténységbe. Végül teljes uralomra jutott. Feledésbe merült viszont a halál mibenlétéről, valamint a haláltól való szabadulásról szóló eredeti bibliai tanítás. Közrejátszott ebben az is, hogy a kereszténység mindinkább „felhígult”, hiszen i. sz. 380-tól állami törvény kötelezte a római polgárokat a kereszténység felvételére. A megtéretlen tömegek számára pedig hihetőbb volt a lélek halhatatlanságának emberi ábrándja. Könnyebb volt ezt elfogadni, semmint elismerni azt, hogy a halál a bűn zsoldja, és abból csak Isten kegyelme által, csak bűnbánat és a bűnnel való szembefordulás útján szabadulhat ki az ember.

A középkorban általánossá lett a lélek halhatatlanságába vetett hit, sőt a XVI. századi reformáció idején is egyedül Luther látta élesen, tisztán az eredeti bibliai tanítástól való eltérést és annak forrását. Idézzük a kijelentéseit: „Nemrég Rómában valóban mesteri módon megalkották azt a szent hitcikkelyt, hogy az ember lelke halhatatlan. *(Utalás az 1512-ben tartott V. lateráni zsinatra. - A szerk.)* Mert a hitvallásban megfeledkeztünk arról, amit mindannyian vallunk: Hiszem az örök életet. Ugyanakkor Arisztotelésznek, a világi tudomány nagy mesterének segítségével határozatba ment az is, hogy a lélek a testnek a szubsztanciális formája. [...] A filozófusok közt a legkiválóbbak úgy gondolták, hogy a halál eloldja és kiszabadítja a lelket a testből, miután pedig testének lakásából eltávozott, az istenek társaságához csatlakozik és szabad mindenféle testi nyomorúságtól. Ilyen halhatatlanságról a filozófusok álmodoztak, jóllehet azt kielégítően sem megalapozni, sem megvédeni nem tudták. A Szentírás ellenben egészen másként, ti feltámadásról és örök életről tanít, és ennek reménységét oly módon tárja fel előttünk, hogy abban nem kételkedhetünk.” (Idézi Szathmáry Sándor: *A reménység etikája*. Református Sajtóosztály, Budapest, 1990.)

Ha Luther tanítása nagyrészt feledésbe merült is a későbbiekben, mégis volt hatása. Talán ez a hatás tükröződik Bach *János passiója* záró koráljának szövegében is, amely biblikus szempontból nagyrészt pontos a halál mibenlétét és a feltámadás reménységét illetően, csupán az homályos, hogy a „lélek felviteléről” szól „az idők végén”: „Ó, Uram, angyalszárnyakon vidd lelkem majd a végnapon fel Ábrahám kebelére! A testem földje sírhalom, hol nincsen kín, csak nyugalom, míg jó az idők vége. Ó, támassz fel majd engemet, hogy szemem lásson tégedet nagy örvendezve, Jézusom, én üdvöm, égi trónodon. Úr Krisztusom, ó, halld, ímé,

ó, halld, ímé: én Téged áldlak örökké!”

A XX. század első felében valóságos forradalmat idézett elő a keresztény teológusok körében Barth Károly és Oscar Cullmann tanítása, akik azt vallották, hogy „platoniatlanítani” kell a halálról szóló keresztény tanítást, és helyreállítani az evangéliumi reménységet, a feltámadásba vetett hitet. Egy jellegzetes részlet Barhtól:

„Egységben és teljességben látja az embert a Biblia akkor is, amikor meghal. [...] Nem egy testnélkülivé váló lélek válik el egy léleknélkülivé váló testtől, hanem egy egész ember. [...] most azon a határon áll, amelyen túl már nincs számára idő és amelyet átlépni nem képes, sem testileg, sem lelkileg.” (I. m., 141.) Szathmáry Sándor írja Oscar Cullmann tételeinek a jelentőségéről és hatásáról: „Cullmann neve összefonódott a halhatatlanság tagadásának kérdésével. [...] Az Unsterblichkeit der Seele oder Auferstehung der Toten a legvilágosabb írások egyike e témakörben. Nézzük most már könyvének néhány megállapítását: »Okvetlenül szükség van Isten új teremtő aktusára, mely az embernek nem csak egy részét hívja vissza az életbe, hanem az egész embert. Tehát mindent, amit Isten teremtett és amit a halál megsemmisített. Sokratesnek és Platonnak nincs szüksége semmiféle új teremtő aktusra. Hiszen az ő felfogásukban a test lényegében rossz és így nem kell, hogy tovább éljen. Az a rész pedig, amelynek tovább kell élnie, a lélek, egyáltalán meg sem hal. Ha meg akarjuk érteni a keresztény feltámadáshitet, teljesen el kell szakadnunk a görög filozófiai gondolatvilágtól.«” (I. m., 147-148.)

Néhány részletet idézünk más XX. századi teológusok tollából is az említett forradalmi változás illusztrálására, amely azonban – ismét hangsúlyozzuk – csak az ún. tudományos teológia berkeiben zajlott le, a keresztény tömegek szinte nem is értesültek róla.

„Az európai hagyománytörténetben kiváltképpen két gondolkör hatására alakult ki a halál utáni élet eszméje. Az egyik a lélek halhatatlanságának görög fogalma, a másik a holtak feltámadásának bibliai hite... Aki azt vallja, hogy az elmúlás után a puszta lélek tovább él Istennél, nem veszi elég komolyan sem a halált, sem a halálon aratott isteni győzelmet... A Biblia szerint az emberi személy – jelenlegi, bukott állapotában – teljességgel a halál hatalmába kerül: a lélek a seol, az alvilág foglya lesz, a test pedig elporlad a sírban. Ez azonban

átmeneti állapot csupán. Isten irgalmából újból életre támad az ember, úgy, ahogyan felkel a földről, ahová lefeküdt, ahogyan felébred az álomból, melyben elmerült. Nem kétséges, hogy ez a felfogás sokkal jobban megfelel a jelenkori antropológiai szemléletnek, mint a metafizikai halhatatlanság.” (Nyíri Tamás: Remény vagy halál. Vigilia, 1978/11., 723., 725–726.)

„E század elejétől az emberi lélekbe (psziché) nyert betekintés nem teszi lehetővé sok gondolkodónak, hogy a platóni filozófia és a hagyományos keresztény tanítás állásfoglalását minden további nélkül átvegye... A keresztények számára mindenekelőtt a bibliatudomány eredményei tették kérdésessé a hagyományos felfogást. [...] A gyakran léleknek fordított héber »nefes«... egyetlen helyen sem utal egyértelműen a testetlen lélekre; ugyanakkor a »met« (halott) szóval szókapcsolatot alkotva a holttestre, a halott személyre vonatkozik. Régi izráélita felfogás szerint az egész ember meghal; a »nefes« ugyan nem szűnik meg létezni az alvilágban (seol), de csak árnyékléte van, amely nem meríti ki az élet fogalmát. Erre hivatkozva és a feltámadás ajándék jellegének szem előtt tartásával a legutóbbi évtizedekben evangélikus teológusok az ember »teljes halálá«-nak tétele mellett foglaltak állást: a halott csak Isten emlékezetében él tovább, és az utolsó napon isteni teremtői aktus révén fog majd új életre kelni. A katolikus egyházban abban nyilvánult meg a hagyományos felfogással szemben egyfajta tartózkodás, hogy a II. vatikáni zsinat útmutatásai szerint átdolgozott misekönyvben (Missale Romanum) a halottakért mondandó imákból teljesen kiiktatódott a lélek (anima) fogalma.” (Jacob Krämer: A halottak jövője. Szent István Társulat, Budapest, 1991. 12.)

„A lélek halhatatlanságába vetett hit nem számol komolyan a halál komolyságával: régi, platonikus-orfikus eredetű meggyőződés szerint csak a test kerül halálba, a lélek-szubsztancia kikerüli azt. Sok más, idegen hatással együtt ez a filozófiai-mitikus gondolat is átkerült a kereszténységbe, és elfoglalta a biblikus reménység helyét (különösen a római katolikus teológiában és közfelfogásban), megüresítve a feltámadás értelmét. Az Ige szerint a teljes testi-lelki ember bűnös, ezért a halál – mint a bűn zsoldja – a teljes embert éri. Semmi esetre sem jelenti azonban ez az ember megsemmisülését a halálban. A halottak – számunkra közelebbről fel nem fogható módon – Isten hatalmában vannak, várva a feltámadást és ítéletet: az üdvösséget vagy a kárhozatot.” (Nagy Gyula: Dogmatika. A keresztény tanítás rendszere. Evangélikus Teológiai Akadémia, Budapest, 1965. 262–263.)

Hozzá kell tennünk a fentiekhez, hogy napjainkban számos teológus ötvözni, egyeztetni próbálja a XX. században ismét felfedezett eredeti biblikus tanítást a későbbiekben kialakult hagyományos keresztény felfogással. Jürgen Moltmann, az ismert protestáns teológus alábbi magyarázata példa erre:

„Mi halandó és mulandó emberek a hallhatatlan és elmúlhatatlan isteni közösségben magunk is halhatatlanok és elmúlhatatlanok vagyunk. Hogyan tudtuk ezt elképzelni? [...] Két benyomásunk van: Semmibe nem tudunk belekapaszkodni, saját magunkba sem, minden elmúlik, mezítelenül jöttünk a világra, mezítelenül fogjuk azt elhagyni. A halállal vége van mindennek. A másik oldalon azonban semmi sem vész el. Istenben minden megmarad Isten előtt. Istennel és Istenben mi halandó lények halhatatlanok vagyunk, és mulandó életünk múlhatatlanként marad fenn, úgy, ahogyan életünket megtapasztaljuk, az idői és halandó. Ahogyan azonban életünk Istent megtapasztalja, az örökre halhatatlan marad. Istenben semmi sem múlik el, sem a boldogság pillanatai, sem a fájdalom korszakai. »Mindenek élnek Őneki.« (Lk 20,38) [...] Úgy gondolom, hogy Isten azt a művet, amit egy emberi élettel elkezdett, be fogja fejezni. Ha Isten Isten, akkor őt ebben az erőszakos halál sem tudja megakadályozni. Ezért hiszem azt, hogy Isten története (műve) életünkkel, halálunk után tovább fog folytatódni, amíg azt a teljességet eléri, amiben a lélek nyugalmat talál. [...] Számomra Isten ítélete a megtörtént és elszenvedett jogtalanság végérvényes rendbehozatalát jelenti, és a megtörténteknek a felegyenesedését. Ezért ezt a »közbeeső állapotot« széles lélettérként képzelem el, ahol szabadon kibontakozhat az itt megtört és széttört élet. [...] Azok, akiket mi halottnak nevezünk, nem vesztek el. De a megszabadulást sem élték át végérvényesen. Ők velünk vannak, azokkal, akik élünk, ugyanabban a reménységben elrejtve, és ezért velünk vannak az Isten jövőjébe vezető úton. Ez az élőknek a holtakkal és a holtaknak az élőkkel való reményközösségük.” (Van-e élet a halál után? Theologiai Szemle, 2002/1., 12-15.)

Mi történik az emberrel a halálban?

„Formálta az Úr Isten az embert a föld porából, és lehelte orrába az élet leheletét. Így lett az ember élő lélekké.” (1Móz 2,7) (A „lélek” szó mögött a ruach héber szó áll az eredeti szövegben, amelynek jelentése – azon túl, hogy a

Szentlelket jelöli, és szelet is jelent - az élet lehelete, személytelen életerő.)

„És a por földdé lenne, mint azelőtt volt, a lélek pedig megtérne Istenhez, aki adta azt.” (Préd 12,9) (Itt is a ruach szó található, amely sohasem jelöli az egyéni, személyes lelket, hanem Istentől származó életet, az élet leheletét.)

„Ne bízzatok a fejedelmekben, emberek fiában, aki meg nem menthet! Kimegy a lelke [ruach], visszatér földjébe, és aznap elvesznek tervei.” (Zsolt 146,3-4)

„Az élők tudják, hogy meghalnak, de a halottak semmit nem tudnak, és azoknak semmi jutalmuk nincs többé, mivelhogy emlékezetük elveszett. Mind szeretetük, mind gyűlöletük, mind gerjedezésük immár elveszett, és többé semmi részük nincs semmi dologban, amely a nap alatt történik... Valamit hatalmadban van cselekedni erőd szerint, azt cselekedjed, mert semmi cselekedet, okoskodás, tudomány és bölcsesség nincs a Seolban, ahová menendővagy.” (Préd 9,7-8. 12)

„[A megholtak] soha nem látnak világosságot.” (Zsolt 49,20)

„Nem a meghaltak dicsérik az Urat, sem nem azok, akik alászállnak a csendességbe.” (Zsolt 115,17)

„Mit használ vérem, ha sírba szállok? Dicsér-e téged a por, hirdeti-e igazságodat?” (Zsolt 30,10)

„Avagy a holtakkal teszel-e csodát? Felkelnek-e vajon az árnyak, hogy dicsérjenek téged? Beszélnek-e a koporsóban a te kegyelmedet, hűségedet a pusztulás helyén? Megtudhatják-e a sötétségben a te csodáidat, és igazságodat a feledékenység földjén?” (Zsolt 88,11-13)

Az ember teremtéséről szóló jelentés szerint így jött létre, így épül fel az emberi lény: Isten által formált test + élet lehelete = élő lélek, avagy emberi személyiség, egyéniség.

A halál beálltakor az élet lehelete (*ruach, pneuma*) visszatér valamiképpen Istenhez, akitől származik is, az élő lélek, a személyiség, az öntudat, az egyéni lélek (*nefes, pszüché*) pedig abban a pillanatban kialszik, eltűnik. A lelki világ, a tudat nem egy különálló, vagy különválni tudó része ugyanis az emberi lénynek, hanem életjelenség, az élő test működésének a „terméke”, amely addig létezik,

míg az ember él. A Prédikátor könyvéből, valamint a Zsoltárok könyvéből idézett igék világosan tanúskodnak arról, hogy a halálban teljes öntudatlanság van. A keresztény közfelfogásban - a lélek halhatatlansága ősi pogány eszméjével való fertőződés nyomán - ilyen hiedelmek rögzültek: a halottaknak (az üdvözülteknek) „örök világosság fényeskedik”, „már ott fenn dicsérik az Urat”. Isten Igéje azonban pontosan ezeknek az ellenkezőjét mondja a halottakról. (Vö. még: Ésa 38,18-19.)

Az élettelen test a halál pillanatában bomlani kezd, majd elrothad, porrá, földdé lesz.

„Amennyiben a halottak már most élvezik a menny boldogságát, illetve a pokol lángjai közt gyötrődnek, mi szükség lenne a későbbi ítéletre? Isten Igéjének e fontos dolgokról szóló tanítása nem homályos, és nem ellentmondó. Az egyszerű ember is megértheti. Vajon az Isten közelében talán már évszázadokat eltöltött igazak megkapják-e ezt a dicséretet, miután az ítélőszék megvizsgálta ügyüket: »Jól van, jó és hű szolgám... menj be a te uradnak örömébe?« És kihívják-e a gonoszokat a gyötrelém helyéről, hogy az egész föld Bírjától meghallják ezt az ítéletet: »Távozzatok tőlem ti átkozottak, az örök tűzre!« (Mt 25,21. 41) Luther magyarázatot fűz Salamon szavaihoz, amelyeket a Prédikátor könyve így őrzött meg: »A halottak semmit nem tudnak.« A reformátor ezt írja: »Ez az ige is azt bizonyítja, hogy a halottaknak nincsenek [...] érzéseik. Ott nincs semmi kötelesség, tudomány, ismeret, bölcsesség. Salamon azt mondja, hogy a halottak alszanak, és egyáltalán semmit nem éreznek. Mert a halottak fekszenek, nem számlálva sem a napokat, sem az éveket, de ha felébrednek, úgy fog tűnni nekik, mintha szűken egy percet aludtak volna...« Amikor Isten előhívja e halottakat mély álmukból gondolatuk fonalát ott veszik fel, ahol elejtették. Utoljára a halállal tusakodtak, utoljára arra gondoltak, hogy a sír fogságába esnek. Amikor előjönnek a sírból, első boldog gondolatuk e győzelmes kiáltásban fejeződik ki: »Halál! Hol a te fullánkod? Pokol! Hol a te diadalmad?« (1Kor 15,55)» (Ellen G. White: Korszakok nyomában. 488-489.)

Félreérthető igék és rövid magyarázatuk

Lk 20,37-38 - Egyesek csak e kijelentés utolsó gondolatát ragadják meg, és a halál utáni élet bizonyosságának tekintik. Jézus szava azonban félreérthetetlen,

mert így kezdődik: „*Hogy pedig a halottak feltámadnak...*”

Lk 23,42-43 - Az eredeti szövegben nincs írásjel. A kijelentés helyes értelmezésében (az egész Írás szövegösszefüggésén túlmenően) segít: Jn 12,30 (Jézus - saját kijelentése szerint - harmadnapig „a föld gyomrában” lesz halálát követően, nem pedig a paradicsomban), valamint Jn 20,17 (Jézus ugyancsak - a saját kijelentése szerint - még a feltámadás napjának kora reggeléig sem járt az Atyánál). Vesd össze a lator szavaival is (42. vers), amit Jézus bizonyára nem szándékozott helyesbíteni a válaszával. A „ma” szónak azért van jelentősége itt, mert Jézus arra utal, hogy „ma”, „most”, amikor életét adja a bűnösökért, joga van bűnbocsánatot és örök életet ígérni a bűnbánó latornak.

Jn 11,25-26 - Fontos fordítási helyesbítés (a 25. versben): „élni fog”, a 26. versnél pedig a „nem hal meg örökre” fordítás is lehetséges. De ha „soha meg nem hal”-nak fordítanánk, akkor is nyilvánvalóan a második halálra, a végleges, teljes második halálra vonatkozik a kijelentés (vö. Jn 5,24).

Lk 16,19-31 - Régi alapelv, hogy példázat hasonlatanyagára nem szabad dogmatikai tanítást építeni. (Vö. a fejezetben található másik, sajátos példázattal, amelyre vonatkozóan ugyanez az alapelv érvényes.) Fontos megfigyelni, hogy kik voltak Jézus hallgatói, amikor ezeket a különleges példázatokat elmondta: „Hallották pedig mindezeket a farizeusok is, kik pénzszeretők voltak és csúfolták őt.” (Lk 16,14)

„Krisztus ezt a példázatát a nép elképzelésére építette. Hallgatói közül sokan a halál, és a feltámadás közötti öntudatos állapot tanát vallották. A Megváltó ismerte nézeteiket, és példázatát úgy fogalmazta meg, hogy e nézetükre építve fontos igazságokat véssen szívükbe. Olyan tükröt tartott hallgatói elé, amelyben a maga valóságában megláthatták, hogy milyen viszonyban vannak Istennel. Saját elképzeléseiket használta fel arra, hogy megértesse velük e nagyon fontos igazságot: nem a vagyon határozza meg az ember értékét.” (Ellen G. White: Krisztus példázatai. 176.)

Fontos dokumentum a Jézus korabeli, halálra vonatkozó farizeusi elképzeléseket illetően Josephus Flavius *Beszéd a görögöknek a hádésről* c. töredéke. A farizeusok gondolkodásában ekkor már hellén és pogány hatásokkal is keveredett az Ószövetség tanítása:

„A hádés a világ rendezetlen, befejezetlen része, földalatti világ, ahová ennek a világnak a világossága nem jut le, tehát nincs világosság, hanem szüntelen sötétség uralkodik. Ez a hely a lelkek számára van fenntartva, hol angyalok őrzik őket, és kinek-kinek élete és cselekedetei szerint, bizonyos idejű büntetést osztogatnak. [...] Ebben a világban külön helye van az olthatatlan tűznek, amelybe, úgy gondoljuk, még senkit nem dobtak, de az Istentől meghatározott napra elő van készítve. Akkor az igaz ítélet kiosztja mindenkinek, amit megérdemel. A hamisakat, engedetleneket, bálványtisztelőket, tisztátalan kezűeket [...] örök büntetéssel büntetik meg. Az igazak pedig romolhatatlan, örök országot kapnak. Most az igazakat is a hádésbe küldik, de nem oda, ahova a gonoszokat. [...] Van egy lejárati út abba a világba, s a kapunál a lelkek fölé rendelt angyalok vezetik az érkezőket, de nem egyformán. Az igazakat jobb kezüknél vezetik és örömhimnuszokkal viszik a világosság honába. [...] az atyák színe elé. Ott várakoznak az örök életre, amely a mennyben lesz, és ezt a világot követi. Az igazak várakozási helyét mi Ábrahám kebelének nevezzük. [...] A gonoszokat viszont bal kéz felől vonszolják a bűnhődés helyére. Nem önszántukból mennek, hanem erőszakkal hurcolják őket, mint foglyokat. A föléjük rendelt angyalok szidják őket, s rettenetesen néznek rájuk... odahúzzák őket a pokol mellé... hallják szüntelenül a tűz ropogását, és annak hevétől szenvednek. [...] A jövő ítélet rettegettségével telnek el. [...] De nemcsak ennyi ám, nem elég ez, hanem látják az atyák helyét (kórusát) és az igazakét. [...] de köztük mély és széles szakadék van [...] és azon átmenni nem lehet.” (Josephus Complete Works. Kregel Publications, 1960. 901.)

2Kor 5,1-2. 8; Fil 1,23-24 – A halál és feltámadás közötti időközt nem érzékeli az ember, azért beszél az apostol Istenhez „költözésről”. Gondolata megértésében segít 2Kor 5,6 is. Az apostol látása, személyes meggyőződése a halál utáni állapotról, közelebbről arra vonatkozóan, hogy mit értett Ő az „elköltözésen” teljesen világos 2Tim 4,6-8 alapján. (Itt egyszerre beszél „elköltözésről” és arról, hogy „ama napig félre van téve számára az igazság koronája”, amelyet a visszatérő Krisztus kezéből fog majd megkapni.)

Jel 6,9-11–ben nyilvánvalóan jelképes látomásról, beszédről van szó. „Amikor felnyitotta az ötödik pecsétet, láttam az oltár alatt azoknak lelkeit, akik megölettek az Istennek beszédéért és a bizonyágtételért, amelyet kaptak. És kiáltottak nagy szóval, mondván: Uram, te szent és igaz, meddig nem ítélsz még, és nem szolgáltatasz igazságot (pontosított fordítás szerint) a mi vérünkért azokon,

akik a földön laknak? Akkor adatának azoknak egyenként fehér ruhák, és mondaték nekik, hogy még egy kevés ideig nyugodjanak, amíg beteljesedik mind az ő szolgatársaiknak, mind az ő atyjuk fiainak száma, akiknek meg kell öletniük, amint ők is megölettek.” A vér az élet jelképe a Szentírásban (3Móz 17,11). Valójában a mártírok kiontott vére kiált Istenhez igazságszolgáltatásért (vö. 1Móz 4,10). A jelképes beszéd értelme: Ha a mártírok vére kiáltani tudna, illetve ha a halott mártírok beszélni tudnának, azt mondanák, amit a profetikus kijelentés itt a szájukba ad. A mártíroknak a hozzájuk intézett isteni felelet szerint „nyugodniuk” kell még egy kevés ideig, míg Isten igazságot szolgáltat. Az itt szereplő görög szó (*anapaüo*) ugyanaz a szó amely a halál nyugvását, alvását jelöli Jel 14,13-ban.

1Sám 28. fejezetében nem Sámuel felidézése történt, hanem egy tipikus démoni jelenség kergette öngyilkosságba Sault. Maga az Írás így minősíti és magyarázza meg a történeteket: „Meghalt azért Saul az ő gonoszsága miatt, mivel vétkezett az Úr ellen, az Úrnak Igéje ellen, melyet nem őrzött meg, sőt az ördögöt is megkereste, hogy megkérdezze. És nem az Urat kérde. Ezért elveszté őt, és adta az ő országát Dávidnak, az Isai fiának.” (1Krón 10,13-14)

„Az endori jósnőnél tett látogatásról szóló beszámoló a Biblia sok kutatóját hozta már zavarba. Egyesek arra az álláspontra helyezkedtek, hogy Sámuel ténylegesen jelen volt a Saullal folytatott beszélgetésen, de maga a Biblia kellő alapot szolgáltat egy ellentétes következtetésre. Ha Sámuel, mint azt némelyek állítják, a mennyben volt, akkor csak Isten vagy Sátán hatalma idézhette meg. Azonban egy percig sem hiheti senki, hogy Sátánnak volt hatalma Isten szent prófétáját lehívni a mennyből egy halottidéző asszony varázsigéi által. De arra a következtetésre sem juthatunk, hogy Isten idézte meg a boszorkány barlangjába Sámuel, mert az Úr már megtagadta a Saullal való érintkezést, mind álom, mind az urim, mind pedig a próféták által. (1Sám 28,6) Ezek voltak az emberrel való érintkezés Istentől rendelt eszközei, és az Úr nem bízta volna Sátán ügynökre üzenetének közvetítését. Maga az üzenet elégséges bizonyíték az eredetére nézve. Nem az volt a célja, hogy Sault bűnbánatra vezesse, hanem hogy siettesse romlását. Ez nem Isten munkája, hanem Sátán munkája. Továbbá Saulnak a halottidéző asszonynál tett látogatását úgy idézi a Szentírás, mint ami Istentől való elvettetése, magárahagyatottsága és pusztulása egyik oka volt. [...] Világosan kijelenti, hogy Saul ördögi lelket kérdezett meg, és nem az Urat. Nem Sámuellel, Isten prófétájával beszélt, hanem a halottidézőn keresztül magával Sátánnal lépett kapcsolatba. Sátán nem mutathatta be az igazi

*Sámuel, de bemutatott egy hamisítványt, ami megtévesztő céljait szolgálta.”
(Ellen G. White: Pátriárkák és próféták. 615., 620.)*

A halottak „alusznak”

Miért mondja a Szentírás mégis azt, hogy a halottak „alusznak”, ami azt sugallja, hogy az egyén, az emberi lény mégsem semmisül meg, nem vész el örökre a halálban?

„A fának van reménysége, ha levágják, ismét kihajt, és a hajtásai el nem fogynak. Még ha megaggodik is a földben a gyökere, és ha elhal is a porban törzsöke, a víznek illatától kifakad, ágakat hajt, mint a csemete. De ha a férfi meghal és elterül, ha az ember kimúlik, hol van ő? Mint a víz kiapad a tóból, a patak elapad, kiszárad. Úgy fekszik le az ember és nem kel fel, az egek elmúlásáig sem ébrednek, nem költetnek fel az ő álmukból.” (Jób 14,7-12)

„Sokan azok közül, akik alusznak a föld porában, felsekkennek, némelyek az örök életre, némelyek pedig gyalázatra és örökkévaló utálatosságra.” (Dn 12,2)

„A leányzó nem halt meg, hanem aluszik.” (Mt 9,24)

„Lázár, a mi barátunk elaludt, de elmegyek, hogy felköltsem őt. Mondták az ő tanítványai: Uram, ha elaludt, meggyógyul. Pedig Jézus annak haláláról beszélt, de ők azt hitték, hogy álom alvásáról szól. Ekkor azért nyilvánvalóan mondta nekik Jézus: Lázár meghalt.” (Jn 11,11-14)

„Nem akarom továbbá atyámfiai, hogy tudatlanságban legyetek azok felől, akik elaludtak, hogy ne bánkódjatok, mint a többiek, akiknek nincsen reménységük. Mert ha hisszük, hogy Jézus meghalt és feltámadott, azonképpen Isten is előhozza azokat, akik elaludtak Jézus által övele együtt.” (1Thess 4,13-14)

„Hogy pedig a halottak feltámadnak, Mózes is megjelentette a csipkebokornál, mikor az Urat Ábrahám Istenének és Izsák Istenének és Jákób Istenének mondja. Isten pedig nem a holtaknak, hanem az élőknek Istene, mert mindenek élnek néki.” (Lk 20,37-38)

Az alvás hasonlata mind az Ó-, mind az Újszövetségben megtalálható. Jézus is

alkalmazta. Két dolgot fejez ki: a halálban öntudatlanság van, mint az alvásban, és van, lesz belőle ébredés, mint ahogyan az alvásból is felébredünk. De mi marad meg, mi ébred fel, ha az emberi lélek szétesik, eltűnik, amikor az élet lehelete távozik az emberből, amint ezt az előző kérdésnél idézett igék tanúsították?

Mint láttuk, foghatóan semmi sem marad meg az emberből. Jézus azonban rámutatott a nagy titok nyitjára: a meghaltak élnek Isten emlékezetében, szeretetében. Végéremehetetlen bölcsessége folytán Ő meg tudja őrizni, és meg is őrzi a megholtaknak mintegy a személyiségadatait. Istennél nincs alapvető különbség élők és holtak között - mondja Jézus. Mindnyájan élnek „Őnéki”, Őbenne - mint szeretett teremtményei. Ezenkívül tudja, hogy akkor kelti életre őket, amikor akarja. Az idők végén, majd „kívánczik kezének alkotásai után”, és egyszerűen csak szólítja őket (azaz a szavával fog teremteni, mint a teremtéskor), ők pedig felelnek néki.

„Csak jöjjön ide, aki olyan vakmerő és szeretné tudni, hogyan is áll a dolog a halottakkal. Sokan vannak, akik szívesen megkérdezték volna Lázárt, mit csinált, mit gondolt, érzett és látott, amikor négy napig a sírban volt (Ján 11. fejezet). Hasonlóan szívesen megkérdeztek volna más halottakat is, akiket Krisztus és a próféták feltámasztottak... Én azonban nem törődöm Lázárral és a többi halottal, és egyedül az Íráshoz tartom magamat. Ez pedig azt mondja: alusznak. Úgy vélem, hogy az alvás annyira hatalmában tartja őket, hogy nem éreznek és nem látnak semmit, még sokkal kevésbé, mint amennyit az ember a természetes alvásban érez. Ha pedig feltámadnak, akkor ez úgy megy végbe rajtuk, hogy nem is tudják, hol voltak.” (Luther Márton: Jónás könyvéhez írt magyarázatok, 1526. Összes művek, 41., 373.)

„A magyar reformáció kezdeteinek kutatásakor érdemes figyelmet szentelnünk az egykor »magyar Luther«-ként emlegetett prédikátor első munkájának. A Wittenbergből hazatérő Dévai Mátyás reformátori működésének legkorábbi dokumentuma egy 1531-ben sietve megalkotott vitamű - afféle tételsor - volt, amely a De sanctorum dormitione, azaz A szentek aluvása címet viselte. A szentek aluvása sohasem jelent meg nyomtatásban, de kéziratban elég széles körben elterjedt, és jelentős hatással volt a korabeli közvéleményre. A könyvecske szövege nem maradt fenn - tartalma csupán a válaszok és a viszontválaszok alapján rekonstruálható. Szegedi Gergely váradi ferences hitszónok két ízben vállalta a vitát Dévaival, egyik írása nyomtatásban is megjelent. Végül Dévai 1537-es híres Disputatiójában igyekezett porrá zúzni

franciskánus vitapartnerének érveit, egyszersmind visszatekintett a polémia egész történetére. Dévai Máttyás első reformátori alkotásának alapvonalait tehát e két későbbi kiadvány híradásaira támaszkodva válaszolhatjuk fel. A szentek aluvása az emberi lélek halál utáni állapotával foglalkozott a tisztítótűz és a szentkultusz elleni protestáns érvek alapján. [...] Alapvető célja az volt, hogy bebizonyítsa a szentek segítségül hívásának hiábavalóságát. Dévai Máttyás A szentek aluvásában alighanem valami olyasmit írhatott, hogy pokol nem létezik. A prédikátor a Disputatiójában és magyar nyelvű katekizmusában amellet kardoskodott, hogy az infernus szót helytelen pokolnak fordítani, mert ez valóban a gödröt, a sírt jelenti.” (Ács Pál: A szentek aluvása. In Bitskey István – Oláh Szabolcs [szerk.]: Religio, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban. Debrecen, 2004. 99-106.)

Mit tanít a Szentírás a „második halál”-ról?

„Semmit ne félj azoktól, amiket szenvedned kell. Ímé a Sátán egynéhányat tiközületek a tömlöcbe fog vetni, hogy megpróbáltassatok, és lesz tíz napig való nyomorúságtok. Légy hű mindhalálig, és néked adom az életnek koronáját... Aki győz, annak nem árt a második halál.” (Jel 2,10-11)

„Boldog és szent, akinek része van az első feltámadásban. Ezeken nincs hatalma a második halálnak, hanem lesznek az Istennek és a Krisztusnak papjai, és uralkodnak ővele ezer esztendeig.” „A pokol pedig és a halál vettettek a tűznek tavába. Ez a második halál, a tűznek tava. Ha valaki nem találtatott beírva az élet könyvébe, a tűznek tavába vettetett.” (Jel 20,6. 14-15)

„Ímé, eljön a nap, lángoló, mint a sütőkemence, és olyanná lesz minden kevély és minden gonosztevő, mint a pozdorja, és megégeti őket az eljövendő nap, azt mondja a Seregek Ura, amely nem hagy rajtuk gyökeret, sem ágat.” (Malak 4,1)

A Jel 2,10-11-ből idézett felhívás, a mártírkorszak keresztényeinek szólt, akik a római birodalom kegyetlen keresztényüldözései idején éltek. Jézus nem ígerte nekik az első haláltól való mentességet, de azzal bátorította őket, hogy „nem árt nekik a második halál”. Ugyanezt jelenti ki a Szentírás az első feltámadásban részesülők nagy sokaságáról is.

Eszerint tehát létezik egy második halál az első halálon túl. Jel 20,14-15 ezt a „második halált” a „tűznek tavával” azonosítja, amelybe belevettetnek a második feltámadásban, a kárhozat feltámadásában részesülők. Kimondhatjuk tehát, hogy a második halál azonos a kárhozattal, a kárhozottak büntetésével.

A „tűznek tava” azonban nem valami pokol tava egy meghatározott helyen, és nem is örökké gyötrődnek benne a kárhozatra ítélték. Ez kitűnik a következőkből: A Szentírás előzőleg azt mondja, hogy a második feltámadásban olyan nagy sokaság kel életre, hogy „számuk mint a tenger fövénye, és feljönnek a föld szélességére” (Jel 20,8-9). Amikor „körülveszik a szentek táborát és a szeretett várost”, amely ezt megelőzően a mennyből szállt alá Krisztussal és megváltottaival (Jel 21,2) „Istentől a mennyből tűz száll alá és megemészti őket” (Jel 20,9). Az derül ki ebből a leírásból, hogy a mennyei várost kivéve, az egész föld lángtengerré válik, mivelhogy a kárhozottak ellepték a föld színét. Továbbá „megemésztetnek” e tűzben, nem pedig örökké gyötrődnek benne.^[1] Ezt egyértelművé teszi az a 14. vers is azáltal, hogy kijelenti: „a halál és a pokol” (a hódész, a sír) is „belevettetnek a tűznek tavába”, miután elvégezték munkájukat. Nyilvánvalóan kimondja azt is, hogy „ez a második halál”. Eszerint tehát a halál és a sír is (amelyekről mintegy megszemélyesítve szól itt) megsemmisülnek a második halálban.

Mi tehát a kárhozat büntetése az Írás szerint?

„Ne féljetez azoktól, akik a testet ölik meg, a lelket pedig meg nem ölhetik, hanem attól féljetez inkább, aki mind a lelket (pszüché a görög szövegben), mind a testet elvesztheti a gyehennában.” (Mt 10,28)

„Megdorgáltad a pogányokat, elvesztetted a gonoszt, nevüket mindörökre kitörölte. Az ellenség megszűnt, elpusztult örökre, és a városoknak, melyeket feldúltál, még az emlékezetük is elveszett. Az Úr pedig örökké trónol, ítéletre készítette elő a székét. Megítéli a világot igazsággal, törvényt tesz a népeknek méltányosan.” (Zsolt 9,6-9)

„Mert az elvetemültek kivágattatnak, de akik az Urat várják, öröklük a földet. Egy kevés idő még és nincs gonosz; nézed a helyét és nincsen ott... De a gonoszok elvesznek, és az Úrnak ellensége, mint a liget ékessége, elmúlik, füstként múlik el... Láttam elhatalmasodni a gonoszt és szétterjeszkedett, mint

egy gazdag lombozatú vadfa, de elmúlt és ímé nincsen! Kerestem, de nem található!” (Zsolt 37,9-10. 20. 35-36)

„Közel van az Úr napja minden nép ellen. Amint cselekedtél, úgy cselekszenek veled, amint te fizettél, visszaszáll fejedre. Amint ti ittatok szent hegyemen, úgy isznak szüntelen az összes népek. Bizony isznak és hörpengetnek, és olyanok lesznek, mintha nem lettek volna.” (Abd 15-16) (Az „isznak és hörpengetnek” részlet arra utal, hogy Isten „haragjának poharából isznak” a kárhozottak, és ennek nyomán semmisülnek meg teljesen, úgy, hogy „olyanok lesznek, mintha nem lettek volna”.)

„Isten a világegyetem érdekében semmisíti meg a gonoszokat, sőt azok érdekében is, akiket ítéletével sújt. Isten a gonoszokat is megajándékozná boldogsággal, ha jellemének igazságossága és kormányzatának törvényei ezt lehetővé tennék. Körülveszi őket szeretetének jeleivel, megismerteti velük törvényét, felkínálja nekik kegyelmét. De ők semmibe veszik szeretetét, nem törődnek törvényével, és elutasítják kegyelmét. Miközben élvezik ajándékait, meggyalázzák az Ajándékozót. Gyűlölik Istent, mert tudják, hogy irtózik bűneiktől. Az Úr sokáig tűri megátalkodottságukat, de végül eljön a pillanat, amikor sorsuk eldől. Láncolja talán magához e lázadókat? Kényszerítse őket akarata teljesítésére? [...]

A gőg, a csalás, a mértéktelenség, a kegyetlenség beágyazódott jellemükbe... Az igazság soha nem lesz kellemes a hazugnak, a szelídség nem lesz kívánatos a beképzeltnek és gőgösnek, a tisztaság nem tetszetős az erkölcstelennek, az önzetlen szeretet nem vonzó az önzőnek. Milyen örömet kínálhat a menny a földi érdekeknek élő, önző embernek?... Azok, akik egész életükben Isten ellen lázadtak, alkalmatlanok a mennyei életre. A menny tisztasága, szentsége és békéje kínszenvedés lenne számukra, Isten dicsősége pedig megemésztő tűz. Menekülnének arról a szent helyről. Szívesen fogadnák a pusztulást, hogy elrejtőzhessenek annak színe előtt, aki meghalt üdvösségükért. (Lásd: Jel 6,15-17.) A gonoszok sorsa saját döntésük következménye. Kirekesztésük a mennyből, ami rajtuk múlik, Isten részéről igazságos és irgalmas cselekedet... Isten a világegyetem iránti irgalomból pusztítja el végül kegyelmének elutasítóit... Büntetésük időtartama és súlyossága »cselekedeteik szerint« változik (Luk 12,47-48), de a második halállal végződik. Mivel Isten igazságosságával és irgalmával nem egyeztethető össze, hogy a bűnöst bűneivel együtt megmentse, megvonja tehát tőle az életet, amelyet törvényszegésével

eljátszott, és amelyre méltatlannak bizonyult.” (Ellen G. White: A nagy küzdelem/Korszakok nyomában, 482-484.)

Honnan származik az örök gyötrelém tana?

A lélek halhatatlansága téveszméjéből az következik, hogy az emberi lélek soha, semmiképpen nem pusztulhat el, hiszen természeténél fogva halhatatlan. Isten sem semmisítheti meg, ha egyszer halhatatlan, éppúgy, mint Isten maga. Ennek folytán a kárhozat mibenlétét csak úgy lehetett értelmezni, hogy a kárhozott lelkek is örökké élnek, csak hogy nem örök boldogságban, hanem örök szenvedésben.

Az örök gyötrelém tana bibliai tanításnak tűnhet egyes félreérthető igehelyek alapján. Ezek a „bizonyító” igék azonban a valóságban éppen azt erősítik meg, hogy a kárhozat halála: megsemmisülés. Mt 25,46-ban a „gyötrelém”-nek fordított szó (*kolaszisz*) jelentése: „büntetés”. Azt jelenti ki tehát az Ige, hogy örökre szóló, elháríthatatlan, teljes megsemmisülésükig ható a kárhozatra ítéltre rótt büntetés. Mk 9,44. 46. 48-ban Jézus Ésa 66,24-et idézi, ahol nem élők, hanem „holttestek” férgék és tűz általi feltartóztathatatlanság, teljes pusztulásáról van szó. Jel 14,10-11 idézet Ésa 34,8-11-ből, ahol a tűz és kénkő feltartóztathatatlanság pusztítása után „semmiség és pusztaság” marad vissza és „semmivé lesznek” azok, akiket ez az ítélet sújt.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a héber és a görög kifejezések (l^eólám, eis ton aión), amelyeket így fordítunk: „örökre”, nem vég nélküli időt jelentenek minden esetben. Istenre vonatkozóan ezt jelentik, ha halandó emberre vonatkoznak, akkor viszont azt, hogy végérvényesen érvényesül valami, egészen addig, amíg csak az életük tart. Magyar nyelvünkben is használjuk ilyen értelemben az „örök, örökre” szavakat, például az ilyen mondásokban: „Hát ez már örökre így lesz az életemben”, „Örökre neked adom” stb.

Miért okoz igen nagy kárt az örök gyötrelém tana?

Milyennek mutatja be Isten jellemét?

„Kívánva kívánom én a gonosznak halálát? – mondja az Úr Isten. Nem inkább azt, hogy megtérjen útvjáról és éljen?... Vessétek el magatoktól minden vétkeket, melyekkel vétkeztetek, és szerezzetek magatoknak új szívet és új lelket. Miért halnátok meg, ó Izráel háza? Mert nem gyönyörködöm a meghaló halálában – ezt mondja az Úr Isten. Térjete meg azért, és éljete!” (Ezék 18,23. 31-32)

„Ezután láttam új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt, és tenger többé nem volt... És Isten eltöröl minden könnyet szemükről és a halál nem lesz többé. Sem gyász, sem kiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak.” (Jel 21,1. 4)

„Semmi elátkozott nem lesz többé, Istennek és a Báránynak királyiszéke benne lesz, és az ő szolgálói szolgálnak néki.” (Jel 22,3)

„Vajon a megváltottakból a mennyben kihál minden szánakozó és könnyűrölözözés, sőt még az emberség is? Felváltja ezeket az érzéseket a sztoikusok közömbössége és a barbárok kegyetlensége? Mi származik abból, ha azt valljuk, hogy Isten örömmel nézi a szakadatlan gyötrelmet, élvezettel hallgatja szenvedő teremtményei nyögését, sikoltozását és átkozódását, akiket a pokol tüzében tart? Hallhatja-e a végtelen Szeretet e rettenetes hangokat kedves zenének? Milyen rettenetes az az állítás, hogy a gonoszok örökké tartó szenvedésével Isten kifejezi a bűnnel, a világegyetem békéjét és rendjét megrontó veszedelemmel szembeni gyűlöletét! Ha Isten gyűlöli a bűnt, akkor miért állandósítja? E tanítás szerint ugyanis a kegyelem reménye nélküli állandó gyötrelme dühbe hozza a bűn nyomorult áldozatait, és minthogy dühüket átkozódásban és istenkáromlásban fejezik ki, így egyre fokozzák a bűnösségük terhét. Isten dicsőséget azonban nem öregbíti a meg nem szűnő korszakokon át állandóan növekvő bűn!

Felmérhetetlen, hogy mennyi bajt okozott az örök gyötrelmről szóló tévtanítás. A Biblia vallását, amely tele van szeretettel, jósággal és részvétellel, beárnyékolja a babona, és körülveszi a félelem... Csodálkozhatunk-e azon, hogy az emberek rettegnek, sőt gyűlölik irgalmas Teremtőnket? Ezek az ijesztő nézetek... emberek ezreit, sőt millióit teszik kételkedővé és hitetlenné.

Sokan, akiket felháborít az örök gyötrelme tana, a másik végletbe esnek. A Szentírásból Istent a szeretet és a könnyűrületesség Istenének ismerték meg, és

nem tudják elhinni, hogy teremtményeit az örökké égő pokolba fogja küldeni. Mivel azonban azt vallják, hogy a lélek természeténél fogva halhatatlan, csak arra a következtetésre juthatnak, hogy végül az egész emberiség üdvözülni fog.

Sokan a bibliai intéseket csak ijesztgetésnek tartják, amelyekkel Isten az embert engedelmességre akarja bírni, fenyegetéseit azonban úgysem fogja beváltani. A bűnös tehát, aki Isten kívánalmaival nem törődve önző élvezetekkel tölti életét, reménykedhet abban, hogy végül Isten megkegyelmez neki.

Isten azonban kétségtelenné teszi az Ige által, hogy törvényének áthágóira büntetés vár. Akik azzal áztatják magukat, hogy Isten irgalmasabb annál, mintsem végrehajtsa azt a büntetést, amit az igazság megkíván, azok nézzenek fel a Golgotára. Isten büntelen Fiának halála tanúsítja, hogy »a bűn zsoldja a halál«; hogy Isten törvényének megsértőjét jogos büntetés sújtja. A büntelen Krisztus bűnné lett az emberért. Viselte a törvényszegés szégyenét, szenvedett, mert az Atyja elfordította arcát tőle, mígnem a Fiú szíve meghasadt, kilehelte lelkét. A menny az ember üdvösségéért hozta ezt az áldozatot. Nem volt más mód a bűn büntetésének feloldására. És aki nem fogadja el az ilyen áron nyújtott engesztelést, annak saját magának kell viselnie törvényszegésének terhét és büntetését. (Lásd: Préd 8,12-13; Róm 2,5-6; Eféz 5,5; Zsid 12-14; Jel 22,14-15.)

Isten kinyilatkoztatta jellemét az embernek, és azt, hogy miként kezeli a bűnt. »Az Úr irgalmas és kegyelmes Isten, késedelmes a haragra, nagy irgalmasságú és igazságú. Aki irgalmas marad ezerízíglén, megbocsát hamisságot, vétket és bűnt, de semmiképpen nem hagyja büntetlenül.« (2Móz 34,6-7) (Pontosított fordítás szerint.)” (Ellen G. White: A nagy küzdelem/Korszakok nyomában; 476-481.)

A Szentírás legfontosabb kijelentései a feltámadásról és a legszebb ígérek az első feltámadásra vonatkozóan

„Te pedig, Dániel, menj el a vég felé, és majd nyugszol, és majd felkelsz a te sorsodra a napoknak végén.” (Dán 12,13)

„Mert amint az Atya feltámasztja a halottakat és megeleveníti, úgy a Fiú is, akiket akar, megelevenít... Ne csodálkozzatok ezen, mert eljön az óra, amelyben mindazok, akik koporsókban vannak, meghallják az Ő szavát, és kijönnek, akik a

jót cselekedték, az élet feltámadására, akik pedig a gonoszt művelték, a kárhozat feltámadására.” (Ján 5,21. 28–29)

„Maga az Úr riadóval, arkangyal szózatával és isteni harsonával leszáll az égből: és feltámadnak először akik meghaltak a Krisztusban” (1Thesz 4,16)

„Mert amiképpen Ádámában mindnyájan meghalnak, azonképpen a Krisztusban mindnyájan megeleveníttetnek. Mindenki pedig a maga rendje szerint. Első zsenge a Krisztus, azután akik a Krisztuséi, az Ő eljövetelekor.”(1Kor 15,22–23)

„A többi halottak pedig meg nem elevenednek, mígnem betelik az ezer esztendő.” (Jel 20,5)

„Boldog és szent, akinek része van az első feltámadásban” (Jel 20,6/a)

„Ne félj, én vagyok az Első és az Utolsó, és az Élő, pedig halott voltam, és íme élek örökkön örökké, és nálam vannak a pokolnak [sírnak] és a halálnak kulcsai.” (Jel 1,17/b–18)

„[Isten]) a holtakat megeleveníti, és azokat, akik nincsenek, előszólítja, mint meglevőket.” (Rm 4,17/b)

„Mondhatná valaki: Mimódon támadnak fel a halottak (az első feltámadásban), és milyen testtel jönnek ki? Balgatag! Amit te vetsz, nem elevenedik meg, csak ha megrohad. És abban, amit elvetsz, nem azt a testet veted el, ami majd kikel, hanem a puszta magot, talán búzáét vagy más egyébét. Isten pedig testet ad annak, amint akarta, és pedig mindenféle magnak a saját testét... Éppen így a halottak feltámadása is. Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik romolhatatlanságban. Elvettetik gyalázatosságban, feltámasztatik dicsőségben, elvettetik erőtlenségben, feltámasztatik erőben.” (1Kor 15,35–38. 42–43)

„Hogy megismerjem őt, és feltámadásának erejét... Ha valami módon eljuthatnék a halottak feltámadására... Mert a mi országunk a mennyekben van, ahonnét a megtartó Úr Jézus Krisztust is várjuk. Aki elváltoztatja a mi nyomorúságos testünket, hogy hasonló legyen az Ő dicsőséges testéhez, ama hatalmas munkája szerint, mely által maga alá is vethet mindeneket.” (Fil 3,10–21)

„Tudom, hogy az én Megváltóm él, és utoljára az én porom felett megáll. És miután ezt a bőrömet megrágnák, nem e testben látom meg az Istent, akit

magam látok magamnak, az én szemeim látják meg őt, és nem más. Az én szívem-lelkem emésztődve vágyakozik ez után.” (Jób 19,25-28, pontosított fordítás szerint)

„Ímé titkot mondok néktek. Mindnyájan ugyan nem aluszunk el, de mindnyájan elváltozunk. Nagy hirtelen, egy szempillantásban, az utolsó trombitaszóra, mert trombita fog szólni, és a halottak feltámadnak romolhatatlanságban, és mi elváltozunk. Mert szükség, hogy ez a romlandó test romolhatatlanságot öltson magára.” (I Kor 15,51-53)

Jézus szólt az „élet feltámadásáról” és a „kárhozat feltámadásáról”. Ennek megfelelően beszél a Szentírás „első és második” feltámadásról. Ezer év különbség van a kettő között. De nem csak időbeli a különbség, hanem minőségi is. Az élet feltámadásában, „az első” feltámadáskor újjá teremtett, örökéletre alkalmas, angyalokhoz, sőt az Emberfiaként feltámadott Megváltó dicsőséges testéhez hasonló testben támadnak fel a megváltottak. A Jézus eljövételét megérő igazakon is végbemegy ugyanez a változás, egy szempillantás alatt.

„A feltámadáskor azonosságunk megmarad, bár nem a sírba alászállt anyagban. Isten csodálatos dolgai titkok az ember előtt. Az ember egyénisége, jelleme megőriztetik Istennél. A feltámadáskor minden ember a maga személyiségében ébred. Isten, a maga idején elő fogja hívni a halottakat, újra megadja nekik az élet leheletét, életet parancsolva a száraz csontokba (lásd: Ezék 37. fejezet). Ugyanaz az alak fog előjönni, de minden betegségtől, hibától mentesen. Újra fog élni ugyanazokkal az egyéni vonásokkal, úgy hogy barátai meg fogják ismerni. Nincs olyan isteni törvény a természetben, mely arra mutatna, hogy Isten a halál előtti anyagi részecskéket hozná vissza. Isten új testet fog adni a megholt igazoknak. Pál a mezőn elvetett maggal szemlélteti ezt a gondolatot. Az elvetett mag elrothad, de új kalász hajt ki belőle. A mag anyaga nem támad fel korábbi összetételében. Isten testet ad neki, amelyet jónak lát. Az új emberi test sokkal finomabb anyagból áll, hiszen új teremtés lesz. A bűnös testet vetik el a földre és lelki test támad fel.” (Ellen G. White, 76. kézirat, 1900)

„Nem hasonló-e a halál az éjszakai alváshoz? Mert amint az alvástól elmúlik a gyengeség, és az élet lelke visszatér, úgyszólván az ember friss jókedvvel kel fel, így fogunk mi az utolsó ítéletkor feltámadni, mintha csupán egy éjszakát aludtunk volna - frissek és erősek leszünk.” (Virág Jenő: Dr. Luther Márton

Mi tehát az egyetlen reális reménység a halállal szemben?

A Szentírás szerint a halál oka, „fullánkja” a bűn. Ezért csak az Istentől, Krisztus áldozata és közbenjárása alapján elnyert bűnbocsánat, és a bűnnel való szakítás, a bűnből való megtisztulás útján lehetséges a haláltól való szabadulás. Ezért mondja a Szentírás, hogy „mint utolsó ellenség töröltetik el a halál” (1Kor 15,26), mert előbb az első számú ellenséget, a bűnt kell legyőznie a Megváltónak az ember életében, az ember kérésére, akaratával, együttműködésével. Jézus azért jelentheti ki, hogy „nála vannak a sírnak és a halálnak kulcsai” (Jel 1,18), mert Ő a Megváltó, „aki megszabadítja népét annak bűneiből” (Mt 1,23). Ezért a Biblia halálról és haláltól való szabadulásról szóló tanítását csak az az ember érheti és fogadhatja el, aki a bűn súlyát, a bűnt miatti ítélet valóságát és a Krisztus helyettes áldozati halála általi megváltást is megértette és befogadta a Szentlélek által. Más szavakkal: az újjászületés vagy megtérés tapasztalata szükséges ahhoz, hogy az ember értelemmel és szívvel, tehát egész lényével elfogadja a halál valóságára, a Krisztus általi felmentő ítéletre és a Krisztus feltámadásán nyugvó, valamint az övéhez hasonló feltámadásra vonatkozó igei tanítást és isteni ígéretet.

Jegyzet

[1] Az eredeti szövegben szó szerint ez áll: „*megeszik*” őket a lángok. Meg kell jegyeznünk itt, hogy a Jel 20,9-et követő 10. vers is félreértésre adhat okot a mi fordításunk szerint. Úgy tűnik, mintha „a fenevad és a hamis próféta” már egy ideje a „tűz és kénkő tavában” lennének, amikor a kárhozottak tömegei is odavettetnek (vö. Jel 19,20). Az eredeti görög szövegben azonban nem ez olvasható: „ahol van a fenevad és a hamis próféta”, hanem: „ahová a fenevad és a hamis próféta is”. A vers utolsó részének értelmezését lásd a harmadik kérdésnél.